

12.2 ЗАПИСИ НА КИРИЛИЦА ИЛИ НА СЪЧЕТАНИЕ ОТ КИРИЛИЦА И ЛАТИНИЦА

В системите COBISS, които използват кирилица, библиографските и контролните записи могат да бъдат на кирилица, на латиница или на комбинация от двете азбуки.

Данните от библиографски ресурси на езиците, които използват кирилица и латиница, се предават в библиографските записи на езика на източника. Данните на други езици се транслитерират на латиница.

В системите COBISS, при които езикът на каталогизацията се изписва само на кирилица (напр., български, македонски), забележките и някои други данни се въвеждат на кирилица. В системите COBISS, при които езикът на каталогизацията се пише на две азбуки (напр., сръбски), забележките и някои други данни, свързани с езика на каталогизацията се изписват на същата азбука като основната част от библиографското описание.

Основните точки за достъп – имена на лица и предметните рубрики може да се въвеждат в библиографските записи неконтролирано или с нормативен контрол. Азбуката на неконтролираните основни точки за достъп, както и техните алтернативни форми се определят от локалните правила за каталогизация.

Въвеждането на точки за достъп с нормативен контрол се осъществява чрез контролни записи, които съдържат точки за достъп на алтернативни азбуки на кирилица и латиница.

12.2.1 Въвеждане на данни

Текстови данни може да се въвеждат в съответните полета на двете азбуки – латиница и кирилица.

В системите COBISS, при които точките за достъп – име на лице се изписват на двете азбуки и за въвеждането на имена на лица още не се прилага нормативен контрол, има договореност точката за достъп – име на лице задължително да се въвежда в съответните полета и на алтернативната азбука, както следва:

- 90X (инд. 2 = 1, 3) на латиница
- 90X (инд. = 0, 4) на кирилица

С помощта на метода **Редактиране / Прехвърли на латиница** и на метода **Редактиране / Прехвърли на кирилица (основен набор от знаци)** съдържанието на или част от съдържанието на подполето може да се конвертира от кирилица на латиница и обратното (виж глава 7.3.1, т. 4).

Забележка:

Щом сте избрали въвеждане на определена азбука, осигурете последователност при използването на всички букви от тази азбука.

*Букви, които не са включени във вашата клавиатура, може да се намерят в прозореца **Набор от знаци в COBISS**. Когато желаните букви не са включени в списъка, не ги замествайте с подобни букви от друга азбука!*

Въпреки че кодираните данни са основно на латиница, кодовете може да се въвеждат и на кирилица. След въвеждането на кирилица, кодът се конвертира автоматично на латиница.

Когато търсите кодове от кодовата таблица в определен прозорец, запитването трябва да се въвежда на азбуката на кода или на неговото значение.

Забележка:

Кодовете, означени с буквите x, y, w, q се изписват само на латиница.

12.2.1.1 Въвеждане в полета с нормативен контрол

В системата COBISS за въвеждане на основни точки за достъп на няколко азбуки в библиографските записи се използват повтарящите се полета 70X . Тези полета са под нормативен контрол (виж глава 12.2.1.2).

Общите правила за въвеждане на данни в полета под нормативен контрол са описани в глава 7.3.4. В тази глава са включени само особеностите, които са свързани с кирилицата:

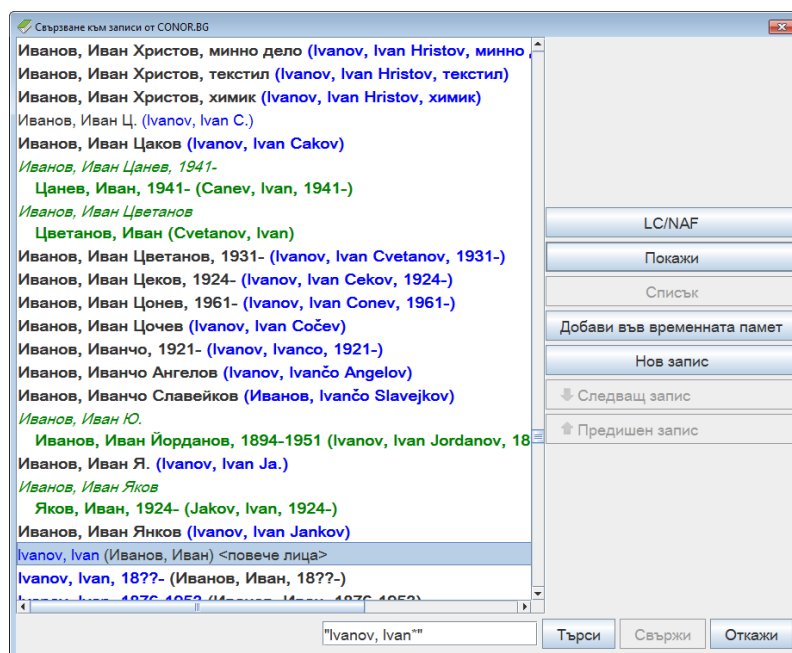
- В подполе 3 на полето за основна точка за достъп – име на лице в библиографския запис, както и в полето за въвеждане в прозореца **Свързване с <акроним на нормативната база данни>** запитването може да се въвежда на кирилица или на латиница. Върху прецизността на търсенето може да се отразят следните фактори:
 - дали контролният запис съдържа алтернативни точки за достъп на кирилица и латиница, което трябва да се взема предвид, особено при чуждестранни имена
 - дали използвате търсене по дума или по израз
При търсенето по дума може да се въвежда запитване с основни букви (напр., Viola König или Мур Пеит* **а не** Viola König или Мур Пейт*), докато при търсенето по израз се изисква точно въвеждане на запитването с използване на диакритични знаци (напр., "König, Viola" **а не** "Konig, Viola").

Полезен съвет:

Ако след въвеждане на запитване не сте получили желанния резултат, може да повторите търсенето като въведете алтернативната форма на друга азбука и/или друга известна форма на името.

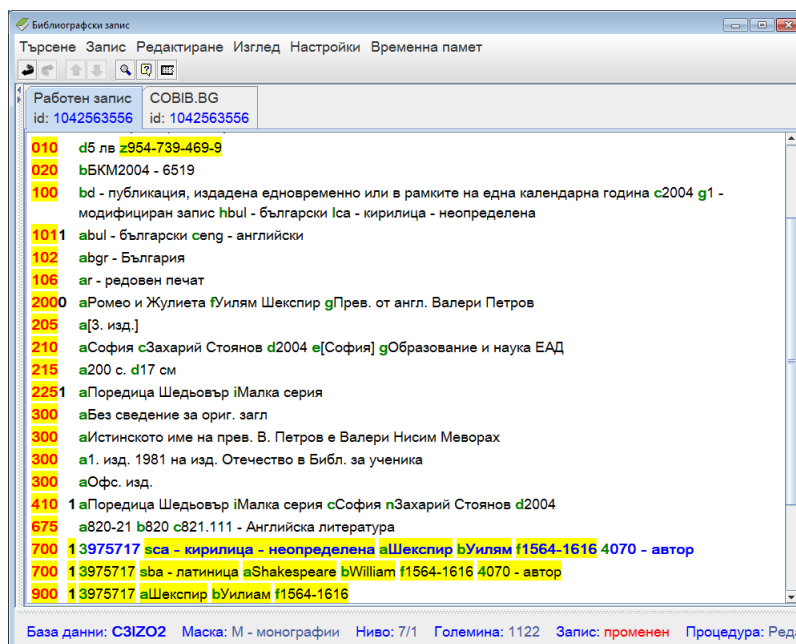
- Списъкът на имена на лица от базата данни CONOR.XX се визуализира както следва:
 - **Установените точки за достъп на алтернативни азбуки** се показват заедно, като формата на кирилица е в черно, а формата на латиница – в синьо. В списъка точките за достъп на алтернативни азбуки са в две поредици: първо на кирилица, а след това на латиница.
 - **Вариантни точки за достъп**, заедно с допълнителната информация за съответните установени точки за достъп се показват в зелено.
 - **Алтернативни точки за достъп на друг език** се показват заедно с допълнителната информация за съответните установени точки за достъп, създадени на алтернативни азбуки.

Фигура 12.2-1: Пример на прозорец за свързване със записи от CONOR.BG

- Особено внимание трябва да се обръща на установените точки за достъп, които са само на една азбука. Езикът на избраната точка за достъп трябва да отговаря на езика и азбуката на каталогизираното произведение. Контролните функции на софтуера ще предотвратят въвеждането на неподходяща основна точка за достъп в библиографския запис. В такъв случай повторете търсенето и актуализирайте контролния запис в съответствие с указанията в глава 7.3.4.1, точка 4.

- С кликването върху бутона **Свържи**, в библиографския запис се копират следните данни:
 - Основната точка за достъп – име на лице, ако контролният запис съдържа алтернативни точки за достъп. Когато контролният запис съдържа установена точка за достъп само на една азбука, в библиографския запис се копира основната точка за достъп на една азбука.
 - Азбуката на първата от двете основна точка за достъп съответства на азбуката на основното заглавие в библиографския запис. При системите COBISS.SR, COBISS.CG и COBISS.RS, за произведения на сръбски език, които са на две азбуки, на първо място е основната точка на достъп на кирилица.
 - Всички останали точки за достъп от контролния файл. В системата COBISS.BG точката за достъп се копира от поле 700 в поле 904.

Фигура 12.2-2: Пример от системата COBISS.BG на библиографски запис в процес на създаване, в който основната точка за достъп е свързана с установена точка за достъп на алтернативни азбуки

12.2.1.2 Въвеждане в контролен запис на алтернативни азбуки

В структурата на контролните записи може да има и паралелни полета за алтернативни точки за достъп на две азбуки.

Подробни указания за работа с контролните записи може да се намерят в глава 9. Указанията в тази глава допълват основните инструкции и са предназначени само за управление на записи на алтернативни азбуки.

Описаните по-долу процедури са свързани с управлението на алтернативни точки за достъп в процеса на създаване, редактиране и прехвърляне на контролни записи.

Нови записи се създават в прозореца **Контролен запис (CONOR)**.

Процедура

1. Използвайте метода **Запис / Създай запис**.

В редактора се зареждат полетата и подполетата от избраната маска за въвеждане на имена на лица (PN). Поле 200 се повтаря.

2. По принцип се попълват двете полета 200.

В първото поле 200 въведете установената точка за достъп на кирилица. Трябва да въведете и съответния код за кирилица в подполе 7. В другото поле 200 въведете установената точка за достъп на латиница. Трябва да въведете и съответния код за латиница в подполе 7. Контролните записи на алтернативни азбуки подкрепят поддържането на общи каталози на кирилица и латиница. Затова в първото поле 200 за автори, които пишат на езици с кирилица, се въвежда формата на името на оригиналния език, а за автори, които пишат на езици с латиница, се въвежда фонетичната форма, създадена по правилата за фонетична транскрипция за националната система. В другото поле 200 се въвежда транслитерираната на латиница форма на името за автори, които пишат на езици с кирилица и името на езика на източника за автори, които пишат на езици с латиница.

Полезен съвет:

Създавайте установена точка за достъп на двете азбуки също и когато в споделената база данни няма записи за произведения на алтернативна азбука.

3. Ако не разполагате с достатъчно данни за създаване на установена точка за достъп на двете азбуки, попълнете само едно поле 200 (на кирилица или на латиница). Трябва да въведете и съответния код за латиница в подполе 7.

4. Вариантни точки за достъп се въвеждат в полета 400.

На основата на езика и азбуката на библиографския ресурс въведете вариантни точки за достъп на кирилица и латиница. Препоръчва се вариантни форми на имена, които са познати на потребителите на каталога, да се въвеждат паралелно на двете азбуки. Въвеждането на код за азбука не е задължително.

5. Свързани точки за достъп се въвеждат в полета 500 паралелно на двете азбуки.

Тъй като свързаните точки за достъп присъстват в друг запис като установени точки за достъп, препоръчва се да се въвеждат алтернативни форми.

Когато записът не съдържа установена точка за достъп на алтернативна азбука, добавете я.

Процедура

1. Изберете метода **Запис / Редактирай записа**.

В редактора се зареждат попълнените полета на контролния запис със само едно поле 200.

2. Добавете друго поле 200.

Ако имате права CAT_NEWPN, добавете поле 200 с помощта на метода **Редактиране / Добави поле** и въведете алтернативната точка за достъп на друга азбука. Записите, които са включени от друга библиотека, се освобождават от тази процедура.

Ако нямате правата CAT_NEWPN, може само да добавите поле 200 към записите, които са създадени във вашата библиотека, при условие че този запис не е бил редактиран от каталогизатор с права CAT_NEWPN (потребителското име започва с CONXX:). В противен случай се обърнете към каталогизатор с посочените по-горе права или към редактора на базата данни CONOR.

Контролни записи може да се прехвърлят от нормативната база на Библиотеката на Конгреса LC/NAF.

Процедура

1. Изберете метода **Търсене / LC/NAF**, намерете и изберете желанния запис.

Записът се добавя към временната памет за записи.

2. Изберете метода **Запис / Прехвърли записа**.

Записът от базата данни LC/NAF, който след конвертиране е адаптиран за употреба в базата данни CONOR, се зарежда в редактора. За прехвърляне на запис е необходимо да имате правата CAT_NEWPN.

3. Добавете друго поле 200.

Ако ви е известна алтернативната форма на името на кирилица, използвайте метода **Редактиране / Добави поле** за да добавите поле 200 и да въведете установената точка за достъп на кирилица. Може да използвате метода **Редактиране / Придвижи нагоре** за да преместите полето с установената точка за достъп на кирилица преди алтернативната точка за достъп на латиница.

4. Едновременно с това коригирайте и актуализирайте всички други данни в записа.

В системата COBISS.BG освен основния контролен запис с алтернативни точки за достъп на кирилица, има и допълнителни контролни записи за точки за достъп на български и руски.

Процедура**1. Изберете метода **Запис / Създай запис.****

В редактора се зареждат полетата и подполетата от избраната маска за въвеждане за имена на лица (PN).

2. Попълнете поле 200.

В поле 200 въведете установената точка за достъп на български или руски. След това трябва да въведете съответния код за кирилица в подполе 7 и код за език в подполе 9.

3. Попълнете полетата 700.

В повтарящите се полета 700 въведете установените точки за достъп за същото име от основния контролен запис с алтернативни точки за достъп на кирилица и латиница. В полетата 700 трябва да въведете подполе 3, което съдържа номера на контролния запис за името от поле 700 и подполе 7 със съответния код за азбуката на основната част от точката за достъп.

4. За да попълните останалите части от контролния запис, следвайте основните правила за контролните записи на алтернативни азбуки.

12.2.2 Търсене на данни

Базите данни в системата COBISS имат едни и същи полета за търсене и/или индекси за търсене при търсене на записи на кирилица и латиница.

В полето за въвеждане на запитване може да въведете текст на латиница или кирилица и в попаденията от търсенето ще бъдат включени записи и на двете азбуки. Тази опция не съществува при чуждестранните бази данни, които не са инсталирани на сървъра на IZUM (Онлайн каталога на Библиотеката на Конгреса, WorldCat).

12.2.2.1 Библиографски записи

В търсача на локалната и споделената база данни на националната система COBISS.XX, мрежата COBISS.Net или базата данни на ISSN, може да се въвеждат запитвания на кирилица и на латиница, с диакритични знаци или само с основните букви.

Ако желаете да ограничите търсенето си в локалната или споделената база данни само до една азбука, изберете стойността *LAT* или *CIR* под „Ограничаване” (виж глава 4.1.1).

Полезен съвет:

Отворете прозореца **Набор от знаци в COBISS в търсача** като използвате комбинацията от клавиши <Ctrl> + <S>.

Ако въведете запитване на кирилица в търсача на базата данни WorldCat, попаденията ще бъдат ограничени само до онези записи, които съдържат паралелни данни на кирилица. В търсача на Онлайн каталога на Библиотеката на Конгреса запитванията се въвеждат само на латиница.

С функцията *преглед на термините* (икона) (виж глава 4.2) се отваря азбучен списък на термините само на латиница, но все пак може да се въвежда запитване на кирилица.

Процедурата за търсене на библиографски записи е описана в глава 4.

12.2.2.2 Контролни записи

В системата COBISS може да се търсят контролни записи в базите данни CONOR.XX и LC/NAF.

При търсене в базата данни CONOR.XX, запитването може да се въвежда на латиница или кирилица. Върху попаденията от търсенето може да се отразят следните фактори:

- дали контролният запис съдържа алтернативни точки за достъп на двете азбуки
- дали алтернативните точки за достъп се различават само по азбука или и по формата на името

При търсене в базата данни CONOR.XX запитването за точки за достъп за имена на лица трябва да се въвежда с диакритични знаци.

Процедурата за търсене на контролни записи е описана в глава 9.2.

12.2.3 Прехвърляне и редактиране на библиографски записи в системите COBISS.SR и COBISS.CG

Забележка:

Тази глава е предназначена за системите COBISS.SR и COBISS.CG и отчасти за системата COBISS.RS преди да завърши преминаването към каталогизация с нормативен контрол.

Споделената каталогизация в националните системи COBISS.SR и COBISS.CG е по-сложна поради употребата на различни азбуки за основните точки за достъп – име на лице и предметните рубрики в библиографските записи. Досега университетските и специалните библиотеки поддържаха отделни каталози на латиница, а националните, обществените и училищните библиотеки поддържаха каталози на кирилица (с изключение на основен каталог на латиница за чуждестранните книги на езици с латиница) и тази процедура остана непроменена и за електронните каталози (OPAC). За прехвърляне на

такива библиографски записи от споделената в локалната база данни се налагаше ръчно адаптиране на данните от записите. Това е причината в софтуера COBISS2 да съществуват правила за показване на библиографските записи на две азбуки, както и програмна поддръжка на взаимозаменяемост на алтернативни основни точки за достъп – имена на лица. Тези правила са описани в *Приложение D* на Ръководството *COMARC/B*.

В COBISS3/Каталогизация азбуката на библиографските данни се визуализира на основата на:

- въвеждане на данни на азбуката на източника (кирилица и латиница)
- нормативен контрол чрез контролни записи с алтернативни точки за достъп (за имена на лица)

Тъй като преходът към нормативен контрол на данните на алтернативни азбуки е процес, който отнема повече време, в COBISS3/Каталогизация са включени следните възможности за каталогизаторите при промяна на азбуката на основната точка за достъп в локалните библиографски бази данни:

- автоматично синхронизиране на алтернативни основни точки за достъп и азбуки на основните точки за достъп
- частично автоматично синхронизиране на азбуките на основните точки за достъп – имена на лица и имена на колективни органи (полета 6XX, 7XX и 9XX)
- методите **Редактиране / Прехвърли на латиница и Редактиране / Прехвърли на кирилица (основен набор от знаци)**
- методи за копиране на полета, подполета и текст, както и метод за специално вмъкване за пренасяне на голям обем от данни от един библиографски запис в друг или в рамките на един и същ библиографски запис.

Автоматично конвертиране на азбуките, използвани за записване на основни точки за достъп в локалната база данни, се извършва при следните условия:

- езикът на каталогизацията да е сръбски (100h = "srp")
- азбуката на езика на каталогизацията в локалната база данни да бъде различен от азбуката на езика на каталогизацията на библиографския запис от споделената база данни (0017 ≠ 0017)

Автоматично синхронизиране на двойки от алтернативни основни точки за достъп – имена на лице, се извършва при следните условия:

- наличие на вариантна форма на името на лицето в библиографския запис, която обикновено е маркирана като алтернативна основна точка за достъп на латиница (полета 90X, инд. 2. = 0, 3) или кирилица (полета 90X, инд. 2. = 1, 4)

Ако са изпълнени посочените по-горе условия, когато се прехвърлят библиографски данни от споделената база данни в редактора с помощта на метода **Запис / Прехвърли запис**, азбуките на всички основни точки за достъп се синхронизират автоматично. Когато използвате метода **Запис / Редактирай запис**, автоматично се синхронизират само основните точки за достъп – имена на лица и колективни органи, а предметните рубрики от версията на записа от локалната база данни се прехвърлят в редактора.

Забележка:

Когато прехвърляте запис от базата данни WorldCat, трябва ръчно да въведете кода за азбука на езика на каталогизацията (поле 0017). Ако сте прехвърлили записа на кирилица, трябва да конвертирате от латиница на кирилица и езика на автоматично преведените забележки и други данни на езика на каталогизацията.

Тези две изисквания произтичат от каталожната практика, която съществува само в системите, при които езикът на каталогизацията е на две азбуки.

12.2.3.1 Локални бази данни на националните и обществените библиотеки

Когато са изпълнени описаните в глава 12.2.3 общи условия, автоматичното синхронизиране на азбуките на основната точка за достъп при библиографски запис, създаден в COBISS2/Каталогизация, но все още не редактиран в COBISS3 Каталогизация (означение KAT2), е различно от това при библиографски запис, създаден и редактиран в COBISS3/Каталогизация.

За запис, създаден в COBISS2/Каталогизация се отнася следното:

- Когато основното заглавие е на *кирилица* (1001 = "c*"), автоматичното конвертиране на текст от латиница на кирилица се прилага към *всички основни точки за достъп* (полета 503, 6XX, 7XX и 9XX). Каталогизаторът трябва да провери и ако е необходимо, да редактира или замести ръчно:
 - алтернативните форми на основни точки за достъп за колективни органи или предметни рубрики (свързани полета 60X и 96X, както и 71X и 91X)
 - предметните рубрики, които съдържат чужди думи (полета 6XX)
 - неконтролираните предметни термини с код за английски език (поле 610)
 - вариантите форми на основни точки за достъп – имена на лица, които трябва да бъдат на азбука, различна от тази на установената форма (полета 90X, инд. 2 = 9)
- когато основното заглавие е на *латиница* (1001 = "ba"), автоматичното конвертиране на текст от латиница на кирилица се прилага към *основните точки за достъп – имена на лица и*

наименования на колективни органи (полета 503, 7XX и 9XX), но не се отнася до предметните рубрики (полета 6XX).

Каталогизаторът трябва да провери и, ако е необходимо, да редактира или замести ръчно:

- предметните рубрики (полета 60X, 96X и 610)
- алтернативните форми на основните точки за достъп за колективни органи (свързани полета 71X и 91X)
- вариантите форми на основни точки за достъп – имена на лица, които трябва да бъдат на азбука, различна от тази на установената форма (полета 90X, инд. 2 = 9)

Забележка:

Когато в началото на полето за предметна рубрика има означение за контролна функция на азбуката, това определя азбуката на предметната рубрика дори и след прехвърляне в локалната база данни на библиотеката.

Независимо от азбуката на основното заглавие (1001 = "с*" или 1001 = "ba") за запис, създаден в софтуерния модул COBISS3/Каталогизация се отнася следното:

- Автоматичното конвертиране се прилага към *основните точки за достъп за имена на лица и наименования на колективни органи* (полета 503, 6XX, 7XX и 9XX), но не се прилага за *предметните рубрики*. Каталогизаторът трябва да провери и, ако е необходимо, да редактира или замести ръчно:
 - предметните рубрики (полета 60X, 96X и 610)
 - алтернативните форми на основни точки за достъп за колективни органи (свързани полета 71X и 91X)

Забележка:

При редактиране, в редактора се прехвърлят локалните полета за анализ на съдържанието, а останалите полета се прехвърлят от записа в споделената база данни. Когато редактира, каталогизаторът трябва да проверява основните точки за достъп за имена на лица и наименования на колективни органи и техните вариантни форми.

12.2.3.2 Локални бази данни на университетските и специалните библиотеки

Когато са изпълнени описаните в глава 12.2.3 общи условия, за запис, създаден в COBISS2/Каталогизация, но все още нередигиран в COBISS3 Каталогизация (означение КАТ2) се отнася следното:

- Независимо от езика и азбуката на основното заглавие (1001 = "с*" или 1001 = "ba"), автоматичното конвертиране на текст от кирилица на латиница се прилага към всички полета 503, 6XX, 7XX и 9XX. Каталогизаторът трябва да провери и, ако е необходимо, да редактира или замести ръчно:

- Алтернативните форми на основни точки за достъп – наименования на колективни органи и предметните рубрики
- полетата 90X, инд. 2. = 9, когато вариантната форма на името е на азбука, различна от азбуката в полетата 70X

Забележка:

За предупреждения, свързани с означение за контролна функция за азбуката в записите, означени с KAT2, както и за предупреждения, свързани с редактирането на запис, виж глава 12.2.3.1.

За запис, създаден в COBISS3/Каталогизация се отнася следното:

- Независимо от езика и азбуката на основното заглавие (1001 = "c*" или 1001 = "ba"), автоматичното конвертиране на текст от кирилица на латиница се прилага към всички полета 503, 7XX и 9XX. Каталогизаторът трябва да провери и, ако е необходимо, да редактира или замести ръчно:
 - Азбуката в полетата 60X, 96X и 610, както и алтернативните предметни рубрики
 - Алтернативните основни точки за достъп за наименования на колективни органи.